

Konarska-Pabiniak, Barbara

Edward Stanisław Czuruk - bohater obrony Płocka w 1920 r. Nieznane losy rodziny

Notatki Płockie 56/3(228), 7-12

2011

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

**EDWARD STANISŁAW CZURUK
– BOHATER OBRONY PŁOCKA W 1920 R.
NIEZNANE LOSY RODZINY**

Abstrakt

W artykule autorka przedstawiła losy Edwarda Czuruka, polskiego żołnierza z okresu I wojny światowej, obrony Płocka w wojnie polsko-bolszewickiej 18 sierpnia 1920 r., służby w Oddziale Zamkowym Gabinetu Prezydenta Rzeczypospolitej i obrony Warszawy przed hitlerowcami we wrześniu 1939 r. Ustaliła również okres pobytu Czuruka w pięciu oflagach niemieckich, po 1945 r. w Anglii i miejsce jego pochówku na polskim cmentarzu w Londynie. Edward Czuruk miał również związek z ziemią gostynińską, ponieważ był mężem Krystyny Celiny Jeleniewskiej, córki właścicieli majątku Osiny k. Gostynina sprzed 1939 r.

Słowa kluczowe: Edward Czuruk, Legiony Polskie, obrona Płocka 1920 r., Wojsko Polskie, niewola niemiecka, cmentarz Gunnersbury w Londynie, pozostali Czurukowie

Wśród udekorowanych 15 osób, które otrzymały krzyże *Virtuti Militari* za zasługi w walkach o Płock w 1920 r., wymieniony jest por. Edward Czuruk, który w czasie wojny polsko-bolszewickiej od 5 sierpnia 1920 r. był dowódcą 5. plutonu żandarmerii wojskowej z Warszawy i dowodził obroną płockiego mostu w decydującym dniu walki. Podstawą do odznaczenia był wniosek mjr. Janusza Mościckiego, dowódcy przyczółka mostowego w Płocku.

Sytuacja Płocka w dniu 18 sierpnia 1920 r. była groźna¹. Od północy parła 4. armia z 3. korpusem konnym (kk) pod dowództwem Gaychana. Poza tym na południe od IV A i III KK operowały bolszewickie Armie III i XV. Grupa Morzyska operowała na południe od Frontu Zachodniego).

Oprócz wyznaczonych trzech batalionów w załodze broniącej Płocka był 80-osobowy oddział żandarmerii wojskowej z Warszawy z por. Edwardem Czurukiem i por. Czesławem Smoczyńskim. Żandarmów używano „jako wyjątkowo zdyscyplinowanych, do wykonywania szczególnie trudnych zadań bojowych. Ponosili przy tym ciężkie straty. Plutony żandarmerii polowej nie były zbyt duże; zwykle liczyły 1–2 oficerów i 30–50 szeregowych”². W Płocku, z braku oddziałów piechoty w mieście, to właśnie żandarmeria musiała przejąć na siebie główną rolę w momencie obrony. Czuruk kierował obroną w rejonie pl. Kanonicznego, dostępu do śródmieścia od wschodu, wzdłuż ulic Kolegialnej i Warszawskiej. Ciężką walkę żandarmeria stoczyła w rejonie szpitala św. Trójcy, zaś decydującym etapem obrony Płocka była obrona przyczółka mostowego na Wiśle. Czuruka wspierali w walce m.in. rtm. Edward Antoniewski i rtm. Romuald Borycki³.

W dniu 25 sierpnia mjr Janusz Mościcki, w rozkazie dotyczącym likwidacji przyczółka mostowego, dziękował kadrze wojskowej i organom cywilnym współdziałającym w obronie Płocka. W zakończeniu powiedział:

„Wszystkim, którzy biorąc udział w obronie Płocka, czy to w linii bojowej, w okopach czy wewnątrz miasta, przyczynili się niekiedy śmiercią bohaterską, krwią i ranami do utrzymania przyczółka mostowego w naszych rękach, wszystkim żołnierzom i oficerom, oraz wszystkim tym cichym i bezimiennym obrońcom z różnych warstw społecznych i różnego wieku, składam, jako były dowódca przyczółka mostowego w niniejszym rozkazie podziękowanie i uznanie, ponieważ działali w imię tych ideałów, które stanowią treść duszy polskiej i zadatek świetnej przyszłości Narodu.

Wspomnienie chwil przeżytych w Płocku zostanie mi jako cenny dar na resztę życia.

Płock, dnia 25 sierpnia 1920 r.

(–) Mościcki

Major i dowódca przyczółka mostowego”⁴.

W raporcie za samorzutne podjęcie pierwszych walk po najeździe – był wymieniony m.in. por. Edward Czuruk. Za swoją bohaterską postawę awansował do stopnia rotmistrza. Został także wyznaczony przez Mościckiego do odznaczenia krzyżem *Virtuti Militari*⁵.

W uzasadnieniu do wniosku o odznaczenie, zachowanym w Centralnym Archiwum Wojskowym zachował się szczegółowy opis czynów Czuruka:

„W dniu 18 sierpnia, kiedy rozszalała walka uliczna w Płocku, porucznik Czuruk Edward zajął samodzielnie z garstką swoich żołnierzy barykadę nie zważając na silny napór nieprzyjaciela, porywa się niejednokrotnie do ataku na białą

broń, co powoduje zamieszanie nieprzyjaciela i tym samym chroni most od przejścia nieprzyjacielowi na drugą stronę Wisły. Gdy zaś w nocy z 18 na 19 sierpnia 1:2 godz. 30 min. otrzymuje rozkaz od Dowódcy Majora Mościckiego przedostając się do sztabu grupy, nie zważając na to, że most jest pod silnym ogniem karabinów maszynowych nieprzyjacielskich z narażeniem życia przedostając się na drugą stronę mostu informuje grupę gen. [Mikołaja] Osikowskiego o sytuacji – Porucznik Edward Czuruk swoją osobistą brawurą odwagą przykładem męstwa – cały czas walk o przyczółek mostowy w Płocku (na barykadach) wytrwał ze swoim oddziałem na stanowisku, walcząc bezustannie z przeważającymi siłami nieprzyjaciela.

Był jednym z tych, którzy piersią swoją obronili przyczółek mostowy w Płocku, a tym samym przyczynili się w znacznej mierze do powstrzymania nawały nieprzyjacielskiej. Uzyskał uznanie dowódczej grupy gen. ppor. Osikowskiego⁶.

Po zakończeniu działań wojennych w Płocku i awansie na rotmistrza Czuruk wrócił do Warszawy. Przed wyjazdem zamieścił w „Kurierze Płockim” rozkaz pożegnalny odnoszący się do wypadków z 18 i 19 sierpnia w Płocku. W rozkazie tym dziękował swym podkomendnym, którzy walczyli z nim i przetrwali natarcie wroga. W zakończeniu napisał: „Mam nadzieję, że czas wspólnej pracy w Płocku pozostanie na zawsze w obopólnej pamięci i tuszę nadzieję, że obecnemu d–cy plutonu por.[Wincentemu] Englertowi uda się nadal utrzymać tak dobranych pracowników, praca których nie zawiodła mnie do ostatniej chwili opuszczenia stanowiska”⁷.

W celu upamiętnienia poświęcenia obrońców Płocka na przełomie 1920/1921 roku ustanowiono „Krzyż za Męstwo i Odwagę 206 pułku piechoty Armii Ochotniczej i Obrony Płocka przyznawanego bohaterom walk o Płock” i zatwierdzono statut tej odznaki⁸. Powołano także pięcioosobową I Kapitułę, w skład której wszedł rtm. Edward Czuruk b. Dowódca 5. Plutonu Żandarmerii Wojskowej w Płocku. W statucie Kapituły czytamy: „1. Krzyż za Męstwo i Odwagę A.O. 206 pp ustanawia się celem odznaczenia i zachowania trwałej pamięci potomności wybitnych czynów męstwa i odwagi wykazanych w boju w czasie najkrytyczniejszego najścia przez bolszewików Polski w sierpniu 1920 roku. 2. Pamiątkową odznaką Krzyża za Męstwo i Odwagę A.O. 206 pp stanowi Krzyż równoramienny z metalu złoczonego – w środku w zewnętrznej stronie krzyża w białej emalii wyrobiony Orzeł otoczony wieńcem listkowym z zielonej emalii na odwrotnej stronie Krzyża w środku w monogramie litery A.O i rozłożony napis „ZA MĘSTWO i ODWAGĘ”. W dolnym ramieniu krzyża napis 206 P.P., w górnym Nr krzyża odpowiadający nume-

rowi legitymacji. Odznakę powyższą nosi się na wstążce zielonej (16)(17) z białymi wzdłuż jej brzegów prążkami na lewej piersi, po wszystkich odznakach orderów państwowych⁹.

Rozdanie odznaki nastąpiło w niedzielę 20 marca 1921 r. w Płocku, podczas uroczystości, w której wziął udział także Edward Czuruk. Znalazł się wśród odznaczonych, obok Naczelnika Państwa Józefa Piłsudskiego i gen. Józefa Hallera¹⁰. W „Kurierze Płockim” napisano: „Dziesiąty Krzyż ozdobił pierś rotm. Edwarda Czuruka, dowódcy 6 plutonu żandar. w Płocku, który nastrzelał własną ręką sporo wroga”¹¹. Kolejne punkty uroczystości odbywały się w trzech miejscach: na specjalnym posiedzeniu Rady Miejskiej, w kaplicy II Gimnazjum Męskiego i w I Gimnazjum Żeńskim.

Państwowym uznaniem bohaterskiej obrony Płocka była uroczysta wizyta w niedzielę 10 kwietnia 1921 r. Naczelnika państwa Józefa Piłsudskiego w towarzystwie m.in. generalnego inspektora armii gen. broni Tadeusza Jordana Rozwadowskiego, szefa sztabu generalnego WP gen. dyw. Władysława Sikorskiego a także znanego w Płocku obrońcy miasta z 1920 r. – rtm. Edwarda Czuruka¹².

Powitanie gości miało miejsce na przyczółku mostowym nad Wisłą, o który rozegrała się cała walka. Głównym aktem uroczystości przed kościołem garnizonowym na pl. Floriańskim, po

Edward Stanisław Czuruk. Fotografia z Centralnego Archiwum Wojskowego im. mjr. Bolesława Waligóry w Rembertowie

CENTRALNE ARCHIWUM WOJSKOWE
w m. Warszawie, Politycy
ul. 1482, 96-9448 Czuruk Edward
Krajowa Komisja Oznaczeń i Nagród

W N I O S E K

NA ODZNACZENIE ORDEREM "VIRTUTI MILITARI"
W WZGLĘDZIE UCHWAŁY KAPITUŁY TWORZĄCEJ I DNIA 22.I.1920 r.

1. Stopień	por. Edward Stanisław
2. Imię i nazwisko (z nazwiskiem ojczymym)	Edward Stanisław Czuruk
3. Potwierdzenie nazw. podjętym dowódcy	potwierdzenie
4. Data wystąpienia do W. P.	1 VII 1917

Podpis dowódcy stacjonującego w mieście
potwierdzenie

MARSZAŁKOWI MIASTA PŁOCKA
MIASTO PŁOCK
ul. 1482, 96-9448 Czuruk Edward
Krajowa Komisja Oznaczeń i Nagród

Wniosek na odznaczenie orderem Virtuti Militari. CAW, sygn. I. 482. 96-9448 Czuruk Edward Stanisław

mszy były dekoracje. Józef Piłsudski uhonorował miasto słowami: „Za zachowanie męstwa i siły walki w ciężkich i nadzwyczajnych okolicznościach, w jakich znalazło się miasto, za męstwo i waleczność – mianuję Miasto Płock Kawalerem Krzyża Walecznych”. Natomiast sam Marszałek Józef Piłsudski otrzymał tytuł Honorowego Obywatela Miasta Płocka nadany przez Radę Miejską Płocka¹³.

Wróćmy do głównego bohatera – por. Edwarda Czuruka.

Płk Edward Stanisław Czuruk urodził się 13 października 1896 r w Sumówce na Podolu Rosyjskim. Był synem Jerzego Ignacego i Franciszki z d. Bętkowska. Szkołę średnią ukończył w Kijowie. Od stycznia 1913 r. przez półtora roku należał do Stowarzyszenia Strzeleckiego. W 1917 r. ukończył szkołę oficerską piechoty w Zegrzu. Kończył też różne kursy wojskowe we Lwowie, a także kurs „Wehrmachtu” (Polnische Wehrmacht) w Ostrowi-Komorowie i kurs oficerów żandarmerii w Centralnej Szkole Żandarmerii w Grudziądzu. W czasie I wojny światowej wstąpił na ochotnika do Legionów Polskich i służył tam w latach od 1 sierpnia 1914 do lipca 1917 r. (Legiony Polskie zostały zlikwidowane po kryzysie przysięgowym w lipcu 1917 r. i). Był dwukrotnie

CENTRALNE ARCHIWUM WOJSKOWE
w m. Warszawie, Politycy
ul. 1482, 96-9448 Czuruk Edward
Krajowa Komisja Oznaczeń i Nagród

W N I O S E K

na odznaczenie „Krzyżem Walecznych” w myśl rozporządzenia
R. O. P. z dnia 11 sierpnia 1920 r.

1. Stopień i funkcja	rotmistrz i dowódca plutonu żandarmerii w Płocku
2. Imię i nazwisko (z nazwiskiem ojczymym)	Edward Stanisław Czuruk
3. Potwierdzenie nazw. podjętym dowódcą	potwierdzenie
4. Data wystąpienia do W. P.	sierpień 1917
5. Powód odznaczenia	

Podpis dowódcy stacjonującego w mieście
potwierdzenie

Dowódca Naczelny
Żandarmerii Wojskowej
w Warszawie
Wzrost: 180 cm
Waga: 70 kg
Wzrost: 180 cm
Waga: 70 kg
Data: 11 sierpnia 1920 r.

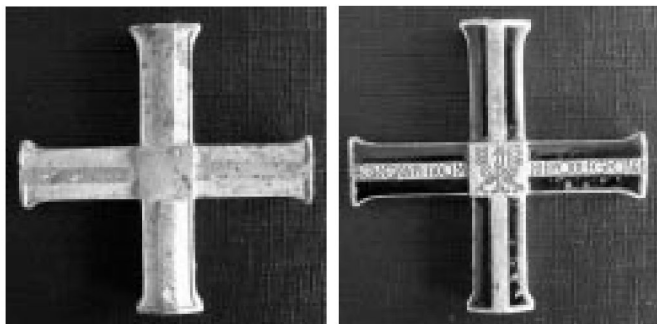
Wniosek na odznaczenie Krzyżem Walecznych. CAW, sygn. I. 482. 96- 9448 Czuruk Edward Stanisław

ranny i raz kontuzjowany (29 V 1914, 7 II 1915 i 1 IX 1916).

Najpierw służył w Legionie Wschodnim, po jego rozwiązaniu wstąpił do kompanii krośniewickiej i wcielony został do 3. pp Leg., a 11 czerwca 1916 r. przeniesiony został do żandarmerii polowej II Brygady Legionów (II Brygada przemianowana w Polski Korpus Posiłkowy). Po rozwiązaniu Polskiego Korpusu Posiłkowego 16 lutego 1918 r. służył w Polskiej Sile Zbrojnej. Po zakończeniu wojny przeszedł bezpośrednio do Wojska Polskiego. Służył jako rotmistrz i dowódca II plutonu żandarmerii wojskowej w Warszawie.

W 1921 r. otrzymał po raz pierwszy Krzyż Walecznych. Świadkowie popierający nadanie mu Krzyża poświadczali m.in. jego bohaterski czyn w Płocku:

„Rotmistrz, były porucznik i dowódca plutonu Żandarmerii Wojskowej w Płocku, a obecnie II plutonu Żandarmerii Wojskowej w Warszawie w dniu 18 sierpnia 1920 r. brał czynny udział w walkach ulicznych w Płocku w czasie zajęcia takowego przez bolszewików wraz ze swoimi ludźmi podkomendnymi wytrwał do końca na swoim stanowisku nie opuszczając miasta Płocka, biorąc czynny udział za barykadami i przy-czołku mostowym”.

Krzyż Niepodległości Edwarda Czuruka odnaleziony podczas remontu pałacu w Osinach w 2010 r. Foto Marcin Majchrzak

Inny świadek pisał też:

„Zawdzięczając jego odwadze zajął placówkę nieprzyjacielską i nie zważając na słabe swoje siły rozproszył pułk piechoty bolszewickiej biorąc furę języków”.

W późniejszym czasie był za swoje bohaterstwo w Płocku jeszcze kilkakrotnie odznaczany. W latach 1921 do 1924 otrzymał odznaczenie austriackie: brązowy medal walecznych, II klasy srebrny i Krzyż Karola oraz rumuńskie: krzyż oficerski Korony Rumunii. Jeszcze trzykrotnie otrzymał Krzyż Walecznych w latach 1921–1924.

Krzyż Virtuti Militari Edwarda Czuruka odnaleziony w pałacu w Osinach w 2010 r. Foto Marcin Majchrzak

Żołnierze żandarmerii, wśród których był Edward Czuruk, należeli do elity wojska, co wykazali w walce o Płock. "Zdyscyplinowanie formacji i poczucie obowiązku nakazywały żandarmom trwać na posterunkach, mimo wszechmogącego chaosu i paniki. Dzięki temu byli pierwszymi mogącymi stawić opór napastnikom i tym samym uzyskać czas niezbędny do zorganizowania obrony przyczółka mostowego"¹⁴.

Od 1926 r. Edward Czuruk był dowódcą Oddziału Zamkowego w Gabinetie Wojskowym Prezydenta Rzeczypospolitej Ignacego Mościckiego. Podczas wizyty Prezydenta Mościckiego w Płocku w dniu 10 lipca 1928 r. Czuruk asystował Michalinie Mościckiej: „W godzinę po prezydencie z Warszawy wyjechała Michalina Mościcka, której towarzyszyli: dobrze znany w Płocku z obrony miasta w 1920 r. mjr Edward Czuruk oraz zastępca szefa kancelarii wojskowej pptk SG [Woj-

ciech] Fyda"¹⁵. Czuruk towarzyszył też prezydentowej podczas zwiedzania instytucji opiekuńczych i dobroczynnych: „Stanisławówki” i Zakładu Anioła Stróża, która "Po spacerze na wzgórzu tumskim dotarła do ratusza na uroczyste posiedzenie Rady Miejskiej"¹⁶.

Od 1919 r. Czuruk zdobywał kolejne stopnie wojskowe (1 VI 1919 r. kpt., 1 I 1928 mjr. i 1 I 1936 r. pptk.). W 1931 r. otrzymał Złoty Krzyż Zasługi za „zasługi na polu organizacji wojska i bezpieczeństwa Głowy Państwa”. We wnioskach o odznaczenia i nadawanie stopni wojskowych przełożeni pisali o nim, że ma prawy charakter, jest uczynny, grzeczny, sprawiedliwy, niezaczepny, obowiązkowy, sumienny, fachowo dobrze wyszkolony, służbę bezpieczeństwa zna doskonale, doskonały strzelec, przy tym zamiętowany myśliwy. Podkreślano również, że jeden z jego synów jest w korpusie kadetów¹⁷.

Rok po wojnie polsko-bolszewickiej, 30 października 1921 r. ożenił się z Marią Haliną Łączkowską c. Marcellego i Kazimierzy z d. Kulesza, zamieszkałą w Grójcu Jeziorach. z którą miał dwóch synów: Jerzego Krzysztofa ur. 27 lipca 1922 r. i Edwarda Anzelma ur. 21 czerwca 1924 r. Matężństwo z Marią Czurukową nie układało się jednak pomyślnie, aż ostatecznie się rozpadło. Po rozwodzie, uprawomocnionym 16 lutego 1935 r., po raz drugi zawarł matężństwo z dwudziestosiedmioletnią Krystyną Celiną Jeleniewską, córką właścicieli majątku Osiny k. Gostynina. Ślub odbył się 24 października 1935 r. w kaplicy ewangelickiej¹⁸. Mieszkał wraz z żoną w Warszawie przy ul. Chopina 14.

We wrześniu 1939 r. Edward Czuruk służył w komendzie Garnizonu Warszawa i brał udział w obronie stolicy. Do niewoli niemieckiej dostał się 1 października 1939 r., a więc dwa dni po podpisania kapitulacji. W niewoli przebywał kolejno w obozach: Oflag XI B Braunschweig (do 16 X 1939 r.), Oflag IV B Königstein (od 16 X 1939 r.), Oflag IV C Colditz (do 20 V 1942 r.), Oflag X C Lübeck (data na liście transportowej: 23 XI 1942 r.), Oflag VI B Dössel (od 9 VIII 1944 r. do 9 III 1945 r.). Miał nadany numer jeniecki: 978/Oflag XI B¹⁹.

Jego żona Krystyna Celina została aresztowana przez gestapo 13 stycznia 1944 r. w Lyonie i przewieziona do więzienia w Mont-Luc, po czym skierowana do obozu koncentracyjnego w Ravensbrück²⁰. Z pisma jej matki, Janiny Jeleniewskiej, skierowanego do Powiatowego Urzędu Ziemskiego w Gostyninie w lipcu 1945 r., wynika, że ani ona, ani jej mąż Edward Czuruk nie powrócili jeszcze wtedy do Polski. Janina Jeleniewska pisała m.in.: „Spodziewam się także powrotu córki z obozu w Ravensbrück i zięcia pptk. z oflagu w Doessel"²¹.

Jak się okazało Krystyna Czuruk wyjechała do Francji, a 13 stycznia 1950 r. wyemigrowała do

Grób Czuruków na polskim cmentarzu Gunnersbury w Londynie. Foto Marcin Staniszewski

Anglii, gdzie zmarła 19 stycznia 1965 r. W Anglii zmarł również 25 stycznia 1981 r. Edward Czuruk. Obydwoje są pochowani w Londynie na polskim cmentarzu Gunnersbury we wspólnym grobie (Sq. EB, gr. 87)²². Cmentarz Gunnersbury, na którym wzniesiony został w 1976 r. Pomnik Katyński, jest dziś najbardziej „polskim” cmentarzem Londynu, miejscem oficjalnych obchodów rocznicowych i państwowych uroczystości. Na tym cmentarzu pochowany został w 1960 r. gen. Józef Haller, a w 1966 r. gen. Tadeusz Bor Komorowski.

Tragiczny los spotkał starszego brata Edwarda – Bronisława Franciszka Czuruka i jego rodzinę.

Bronisław Franciszek Czuruk, syna Jerzego Franciszka, urodził się 4 października 1888 r. w Fedinkówce, ukończył szkołę średnią w Kijowie. Za pracę w POW zesłany został przez Rosjan na Syberię. Po wybuchu rewolucji przedostał się na Wołyń i pomagał organizować tam polskie oddziały. Po zajęciu Ukrainy przez wojska

polskie pracował jako dyrektor w dużych cukrowniach, pełniąc funkcję prezesa, a także dyrektora dóbr hrabiego Potockiego²³. Zakładał też polskie organizacje, a – jak czytamy w dokumentach wojskowych – „z chwilą cofania się naszych wojsk spod Kijowa organizuje oddział wojskowy, dając swoje konie i siodła i pod dowództwem płk. Jarosza Kamionki (grupa operacyjna Wołyń) dowodzi oddziałem partyzanckim, oddając wielkie zasługi cofającym się wojskom naszym z Kijowa”²⁴. W latach 1914–1915 w Legionie Puławskiego, a w 1921 r. w powstaniu górnośląskim. Otrzymał m.in. Medal Interalliee, dwukrotnie Krzyż Walecznych i 11 listopada 1932 r. Order Odrodzenia Polski V klasy.

Wiadomo, że jego żoną była Maria z d. Bajer, urodzona 16 stycznia 1889 r. w Warszawie, córka Józefa i Florentyny z d. Dobrowolska. Małżonkowie Bronisław i Maria Czurukowie mieli córkę Krystynę, urodzoną 31 lipca 1922 r. w Milanówku. Rodzina mieszkała w Warszawie przy ul. Widok 16/1. W czasie II wojny światowej zaangażowani byli w pracę konspiracyjną, m.in. kolportowanie nielegalnej prasy i pomoc Żydom. Wszyscy zostali aresztowani w 1943 r. i przewiezieni do KL Auschwitz, gdzie zginęli. Bronisław Czuruk został przypadkowo zatrzymany na ulicy, następnie przesłuchiwany. Po rewizji w domu, aresztowano także żonę i córkę. Maria i Krystyna Czuruk najpierw znalazły się na Pawiaku, a stamtąd przewiezione zostały transportem z Warszawy do Auschwitz w dniu 13 maja 1943 r. Transport 337 mężczyzn i 119 kobiet odszedł o godz. 5⁰⁰ rano. Więźniowie przybyli do obozu tego samego dnia i otrzymali numery, mężczyźni 121366–121454 i 121456–121703, a kobiety 44694–44812. Był to tzw. transport bosy, gdyż więźniom odebrano obuwie. W tym transporcie znalazły się też Krystyna Czuruk i Maria Czurukowa²⁵. Zgon Marii Czurukowej odnotowano 30 października 1943 r. powodu ostrego nieżytu jelit i żołądka, Krystyny Czuruk 21 grudnia 1943 r. z tego samego powodu. Natomiast Bronisław Franciszek Czuruk, prawdopodobnie przewieziony został do obozu w Auschwitz również 13 maja 1943 r., zaś jego zgon odnotowano 16 czerwca 1943 r. wg oficjalnej wersji z powodu osłabienia serca przy zapaleniu oskrzeli²⁶.

W dniu 16 kwietnia 1943 r. przesłuchiwana na Pawiaku była również Florentyna Czuruk²⁷. Nie wiadomo jednak czy wywieziona została do obozu koncentracyjnego i w jaki stopniu była spokrewniona z opisywaną rodziną Czuruków.

Przypisy

¹ T. Chrostowski, *Z kart oręża plockiego. Obrona Płocka 1920*, t. 2, Płock 1990, s. 13; zob. też – G. Gołębiowski, *Płock w okresie najazdu bolszewickiego w 1920 r.* [w:] *Dzieje Płocka*. Pod red. M. Krajewskiego, Płock 2006, s. 507–580.

² M. Trubas, *Żandarmeria Wojska Polskiego w obronie ziemi plockiej w 1920 r.*, „Notatki Płockie” 2006, nr 1, s. 26.

³ R. Borycki, *Epizod wojny polsko-bolszewickiej 1920 roku. Płock, sierpień 1920 r.* Oprac. G. Gołębiowski, „Notatki Płockie” 2010,

- nr 1, s. 28.
- ⁴ Z dokumentów chwili. Rozkaz, „Kurier Płocki” 1920, nr 205, s. 2.
- ⁵ G. Gołębiowski, *Płock w okresie najazdu... op. cit.*, s. 578.
- ⁶ Centralne Archiwum Wojskowe w Warszawie, Edward Czuruk. Kolekcja Orderu Wojennego VM 96-9448/ sygn. I. 482.96-9448.
- ⁷ *Echa ustąpienia rotmistrza Edwarda Czuruka*, „Kurier Płocki” 1920, nr 256, s. 3, z dnia 30 X.
- ⁸ M. Trubas, *Żandarmeria... op. cit.*, s. 30.
- ⁹ Statut „Krzyża za Męstwo i Odwagę”. Cyt. Za K.J. Waluś, J.H. Waluś, *Krzyż za męstwo o Odwagę*, „Notatki Płockie” 2010, nr 1, s. 35.
- ¹⁰ Ibidem, s. 32.
- ¹¹ *Krzyż za Męstwo i Odwagę*, „Kurier Płocki” 1921, nr 69, s. 2, z dnia 25 III. Czuruk był dowódcą 5. plutonu żandarmerii.
- ¹² T. Chrostowski, *Z kart oręza ...op. cit.*, s. 23; G. Gołębiowski, *Wizyty dostojników państwowych, wojskowych i kościoła w Płocku 1918-1939*, Płock 2008, s. 65.
- ¹³ K. Dobrosielski, *Józef Piłsudski, polityk, mąż stanu, Marszałek Polski*, [w:] *Honorowi Obywatele Miasta Płocka 1921-1985*, Płock 1989, s. 8.
- ¹⁴ M. Trubas, *Żandarmeria... op. cit.*, s. 30.
- ¹⁵ G. Gołębiowski, *Wizyty dostojników... op. cit.*, s. 84.
- ¹⁶ Ibidem, s. 89.
- ¹⁷ CAW, PPŁK Czuruk Edward Stanisław s. Jerzego Ignacego, sygn. I 481. C. 7703.
- ¹⁸ Prawdopodobnie na potrzeby rozvodu Czuruk zmienił wyznanie.
- ¹⁹ Dane z Centralnego Muzeum Jeńców Wojennych w Łambinowicach-Opolu. Informacje dotyczące Edwarda Czuruka znajdują się w aktach o sygnaturach : WAST-Oflag XI B, I. 1, WAST-Oflag X C, I. 75 i 147a, WAST-Kdp nr 14, s. 497-505.
- ²⁰ Międzynarodowe Biuro Poszukiwań w Bad Arolsen w Niemczech z dnia 12 VII 2011 r.
- ²¹ Urząd Gminy Gostynin (dalej UGG). Teczka: Wojewódzki Urząd Ziemski w Warszawie, Wydział Prawny, Oddział Regulacji Hipotek. Akta w sprawie regulacji hipoteki nieruchomości ziemskiej przejętej na cele reformy rolnej (bez paginacji).
- ²² K. Grodziska, *Polskie groby na cmentarzach Londynu*, Kraków 1995, s. 300.
- ²³ Nie ma pewności czy był to rodzony brat Edwarda Stanisława Czuruka, czy stryjeczny. W przypadku Edwarda mamy informację, że był synem Jerzego Ignacego, a w przypadku Bronisława Franciszka Czuruka, że był synem Jerzego Franciszka. Prawdopodobnie w dokumencie połączono imię ojca i matki. Natomiast Edward Czuruk w oflagu podał adres kontaktowy: Bronisław Czuruk, ul. Widok 16/1, Warszawa, co poświadcza pokrewieństwo Bronisława z Edwardem.
- ²⁴ CAW, Komitet Krzyża i Medalu Niepodległości. Odrzucony 28.12.1933.
- ²⁵ R. Domańska, *Pawiak, więzienie, gestapo. Kronika 1939-1944*, Warszawa 1978, s. 316, 321, 322.
- ²⁶ Dane Biura informacji o byłych więźniach KL Auschwitz przekazane autorce w dniu 17 V 2011 r. na podstawie numerowych wykazów transportu przybyłych do KL Auschwitz, spisu zmarłych Polek (materiały obozowego ruchu oporu), ksiąg zgonów w KL Auschwitz.
- ²⁷ R. Domańska, *Pawiak... op. cit.*, s. 316.

EDWARD STANISŁAW CZURUK HERO OF THE DEFENCE OF PŁOCK IN 1920. UNKNOWN HISTORY OF THE FAMILY OF POLISH PATRIOTS

Summary

In her article the author describes the fate of Edward Czuruk. This Polish soldier participated in the First World War and in the defence of Płock on the 18th of August 1920 during the Polish-Soviet War; he served in the Royal Castle in the Cabinet of the President of the Polish Republic and was involved in the defence of Warsaw against the Germans in September 1939. The author also traces the periods of Czuruk's incarceration in five German P.O.W officers' camps, his life in England after 1945 and the place of his burial at the Polish Cemetery in London. Edward Czuruk had ties with the Gostynin district because he was married to Krystyna Celina Jeleniewska, daughter of the owners of the Osiny estate near Gostynin before 1939.